



Sosyal Hizmet ve İnsan Hakları: Eleştirel Bir Bakış

Social work and human rights: A critical perspective

Sena ÖKSÜZ^{1*}, Burak KÜSMEZ²

¹ Dr. Öğr. Üyesi – İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul – ORCID 0000-0002-6356-3906

² Arş. Gör. – Yalova Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul – ORCID 0000-0001-8914-5801

Sosyal Çalışma Dergisi (2021) 5 (2), 117-130
Copyright © 2021 İZU

YAYIN BİLGİSİ

Yayın geçmişi:

Gönderilen tarih: 12 Ağustos 2021

Kabul tarihi: 2 Kasım 2021

Yayınlanma tarihi: 29 Aralık 2021

Anahtar kelimeler:

İnsan hakları

Eleştirel perspektif

Keywords:

Human rights

Critical perspective

ÖZ

Sosyal hizmeti tarihsel gelişimi içerisinde değerlendirdiğimizde koloni döneminden itibaren temel sosyal reform hareketlerine kapı aralayan meseleler üzerine yapılan çalışmalarla ortaya çıktığını ve zaman içerisinde özellikle 1. Dünya Savaşı sonrası medikal modeli benimseyerek bir dönem için paradigma değişikliği yaşadığını görürüz. 1960'lı yıllar sonrasında sosyal, ekonomik ve siyasal arenada canlanan bireyselleşmeye yönelik eleştiriler sosyal hizmetin doğasına ve gelişimine dair yeniden düşünmeyi gerekli kılmış; benimsenen modelin hem formal eğitim hem de uygulamalarda ne ölçüde insan hakları temeline oturduğu tartışılmaya başlanmıştır. Yapısal faktörlerin sosyal sorunlara olan etkisini göz ardı etme eğiliminde olan medikal yaklaşım, özünde sosyal değişim ve sosyal adaleti tesis etme amacı taşıyan ve bir insan hakları mesleği olan sosyal hizmet uygulamalarının ihtivasını sınırlandırır. Bu çalışmada genel kabul itibarıyla bir insan hakları mesleği olan sosyal hizmet ve insan hakları ilişkisi tarihsel süreci içerisinde değerlendirilmiş ve mesleğin başlangıcından itibaren öne çıkan modelleri, insan hakları temeli çerçevesinde eleştirel açıdan mercek altına alınmıştır.

ABSTRACT

When evaluated in its historical development, we can say that social work has emerged with practices on the issues that have opened the door to the basic social reform movements since the colonial period, and that it has experienced a paradigm change for a period by adopting the medical model, especially after the First World War. The criticisms of individualization in the social, economic and political arena after the 1960s made it necessary to reconsider the nature and development of social work and to which extend the followed models is based on human rights in both formal education and practices has begun to be discussed. The medical approach, which tends to ignore the impact of structural factors on social problems, limits the context of social work practices, which are to be essentially based on establishing social change and social justice. In this study, the relationship between social work which is known to be a human rights profession and Human Rights, was evaluated within the historical process and its models, which stand out from the beginning of the profession, were critically examined within the framework of the human rights.

1. Giriş

Sosyal hizmet, doğası gereği bir insan hakları mesleğidir. Benimsediği sosyal adalet ve eşitlik anlayışları ile her insanın müreffeh bir hayat yaşamasını amaçlar. Bu amaç doğrultusunda ürettiği hizmetlerde, insan onurunu göz önünde bulundurur ve her bireyin yegâneliğine vurgu yapar.

İnsan hakları kavramının uluslararası düzlemde ortaya çıkışı 17. ve 18. yüzyıl Avrupa'sının devrimci hareketlerine tekabül edip, tüm dünyada makro değişikliklere sebebiyet verdiği bilinse de tarihsel olarak insan hakları fikri temelinin, insanlık tarihi kadar eski öğretisi ve dinlerden almaktadır (Moyn, 2010).

İnsan haklarının, önemli toplumsal olaylar ile şekillendiği ve değiştiği bilinmektedir. Bu toplumsal olaylar elbette ki farklı coğrafyalarda makro boyutta değişikliklere sebep olmuş, ortak sorunlardan muzdarip olan insanlar, kolektif olarak bir bilinç geliştirmişlerdir. Bu kolektif bilincin ortaya çıkardığı hak kavramına yönelik farkındalık da “insan hakları” kavramını doğurmuştur (Yıldırım ve Aslan, 2019: 644-645).

* Sorumlu yazar e-mail adresi: sena.oksuz@izu.edu.tr

Sosyal hizmet de ortaya çıkış itibarıyla bir hak arama mesleği olmuş ve ilk dönemlerinde bu hak arama faaliyetlerini somut olarak yerine getirmiştir. Sosyal hizmet mesleğinin gelişimine birincil katkılar sağlayan Jane Addams, Lilian Wald ve Florence Kelly, temelde insan hakları ihlallerine dair çalışmalar yürüten ilk sosyal hizmet aktivistleridir (Axinn ve Stern, 2001: 27). Sonraki dönemlerde, sosyal hizmet klinik bir boyuta evrilmiş ve hak arayan modelden medikal modele doğru bir dönüşüm yaşamıştır (Reisch, 1998: 167). Medikal modelin yaygınlaşması ile sosyal hizmet uzmanlarının uygulamalarındaki rollerini psikolojik ve psikiyatrik tedavi sürecinde sosyal destekle sınırlandırmaları, sorunları eleştirelilikten ziyade biyomedikal bir yaklaşımla ele alma eğilimine girmelerine neden olmuştur. Ancak paradigmalardan değişimi sosyal hizmetin de tekrar öze dönüşüne yönelik girişimlerde bulunmasına sebep olmuştur.

Sosyal hizmetin Sanayi Devrimi gibi dünya tarihini değiştiren bir hadise neticesinde ortaya çıkması da insan hakları ile sosyal hizmetin benzer zeminlerde hemhal olduklarını göstermektedir. Sosyal hizmetin ortaya çıkış sürecinde benimsediği kolektivist modelin zamanla medikal modele dönüşmesi ve sonra tekrar kolektivist modele dönüşüm süreci, insan haklarının sosyal hizmet uygulamalarındaki tezahüründe de çeşitli karmaşalara sebep olmuştur. Birey ve toplum arasındaki dengeye yönelik problematik, mesleki bir çıkmaza neden olmuş ve hatta mesleğin kendi içinde bölünmesine ortam hazırlamıştır. Bu karmaşalarda insan haklarının, etno-merkezci bir görüşle oluşturulmasının da etkisi yadsınamaz. Evrensel olarak kabul edilen bu mefhumun, Batı değerlerini taşıması, sosyal hizmetin de zaman zaman kabul edilemez bir şekilde etno-merkezci bir görüş benimsemesine neden olmuştur.

Bunlar doğrultusunda; insan haklarının ontolojik olarak ikircikli bir yapıya sahip olması ve bu mefhum ile sosyal hizmet arasında güçlü bir ilişki bulunması, aralarındaki ilişkiye dair eleştirel bir düşünce ihtiyacını doğurmuştur. Bu sebeple, tek bir yanıtın bulunmadığı bir mefhumla dair neye inanılması ya da inanılmaması hususunda bir keşfe dayanan eleştirel düşünme (Kurfiss, 1989: 42), bu çalışmada kullanılan bakış açısını oluşturmuştur.

Sosyal Hizmet Eğitim Konseyi tarafından da dillendirilen eleştirel düşünme, hizmet alanlar için uygun müdahale tekniklerinin belirlenmesi ve doğru kararların verilebilmesinde, hangi bilgilerin doğru olduğunun belirlenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde önemli bir etkiye sahiptir (Mumm ve Kersting, 1997: 75). Dolayısıyla, sosyal hizmetin değişen paradigmalardan doğrultusunda, insan hakları ile nasıl ilişkiler kurduğu ve bu ilişkilerin uygulamalarda ve değerlerde nasıl karşılık bulduğuna yönelik eleştiriler ortaya konulmaya çalışılacaktır.

2. İnsan Hakları

Sosyal hizmet mesleğini bir insan hakları mesleği olarak ilan etmeden önce insan haklarının tanımını yapmak doğru olacaktır. İnsan hakları, en temel tanımı itibarıyla insan olan herkesin sahip olduğu haklardır (Healy, 2008: 736). İnsan haklarının somut olarak var olduğunu söylemek, keşfedildiğini, ölçülebildiğini ya da gelişiminin bittiğini söylemek mümkün değildir. Çünkü insan hakları, bütün insanlar ve dünya için neyin önemli olduğuna dair süren arayışlar ve insanlığın ortak paydalarının bileşenlerini analiz etme durumu sürdükçe gelişecek bir olgudur. Yani özetle; dünya, insan ve insanlar arası ilişkiler var oldukça, insan haklarının tanımı ve yorumu da değişmeye devam edecektir (Ife, 2001: 10). Bunların yanı sıra Birleşmiş Milletler, insan haklarını “milliyet, ikamet edilen yer, cinsiyet, ulusal veya etnik köken, renk, din, dil veya başka herhangi bir statüye bağlı olmayan, tüm insanlara özgü haklar” olarak tanımlamaktadır (United Nations, t.y., para. 1). Ayrıca yine aynı tanımda geçen insan haklarının “birbiriyle ilişkili, birbirine bağlı ve bölünemez” vurguları insan haklarının değerini anlamak için önemlidir (Berthold, 2015: 3). Bu yönleriyle insan hakları bölücülük ve mezhepçiliğe karşı insanın değerini ön plana çıkarmaktadır. İnsan değerinin evrensel olduğu savına dayanan insan hakları, daha adil, huzurlu ve sürdürülebilir bir dünyanın inşası için önemli bir husustur (Ife, 2012: 15).

İnsan haklarının rolü, bir bütünü oluşturan parçaların bütün içindeki özgürlüğünü sürdürmesini sağlamak ve bu özgürlüğün koruyuculuğunu üstlenmektir. Buna göre her ne kadar insan haklarının evrensel bir anlam taşıdığı ifade edilse de, aslında tüm haklar “doğası gereği bireyseldir” (Flynn, 2005: 247). Ancak hakların bireyselliği de bir kolektif otoriteye bağlıdır. Zira toplum içinde yaşayan her bir grup birbiri üzerinde hak ve sorumluluklara sahiptir. Çocuklar yetişkinlerle, hayvanlar insanlarla ve en temelde bir birey toplumla ilgili hak ve sorumluluklara sahiptir. Toplumla ilgili hakların var olabilmesi de toplumun var olmasına bağlıdır. İssız bir adada herhangi bir haktan bahsetmek mümkün olamayacağı gibi, bireysel olarak bir sorumluluktan bahsetmek de mümkün olamayacaktır. Buradaki kolektif otorite eksikliği hakların oluşumunu doğrudan etkilemektedir (Ife, 2004).

İnsan hakları kavramının somut olarak ortaya çıktığı dönemin, Avrupa’da meydana gelen devrimsel süreçlerin neticesi olarak 20. yüzyıl olduğu bilinse de insan hakları düşüncesi, insanlık tarihi kadar kadim bir geçmişe dayandırılmaktadır. Günümüz insan haklarına en büyük katkısı, Antik Yunan şehir devletlerinden doğan düşüncelerin yaptığını söylemek yanlış olmaz. Batı kültürünün doğuşu olarak da adlandırılabilir bu dönemde, insanlar her şeyin ölçüsü olarak kendilerini var saymışlar ve bu durum da “ben tabiata aitim” yerine “tabiat bana aittir” düşüncesinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Garaudy, 2015: 53). Bu anlayış, Batı’da vuku bulan önemli olaylara da vesile olan kök anlayış haline gelmiş ve Aydınlanma Hareketi de bu düşüncenin bir yansıması olmuştur. Bu dönemde artan bilime yönelik odak, Avrupa’nın ve Batı’nın kendisini “aydınlanmış” saymasına sebep olmuş, bu aydınlanmış olma algısı da sömürgeciliğin doğuşuna ve kolonizasyonlara ortam hazırlamıştır. Öyle ki “Batı eğer aydınlanmış ise gelişmemiş toplumları aydınlatma görevini de üstlenmelidir” düşüncesi sömürgeci güçlerin sunduklarını iddia ettikleri hizmetlerin bir karşılığı olarak görülmüştür. Aydınlatma faaliyetlerinin kapsamına gelişmemiş toplumlara insanlığı öğretmek de dahil edilmiştir (Said, 1995: 13). İnsan hakları kavramı da bu geleneğin bir uzantısı olarak ortaya çıkmıştır. Hatta “On Emri, evrensel bir ahlak temeli olarak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile değiştirme girişimi” de bu aklın bir ürünü olmuştur. Hobbes, Locke, Rousseau, Kant ve Mill gibi Aydınlanma Dönemi filozoflarının insan haklarına dair geleneksel fikirlerin oluşumunda oynadığı rol oldukça önemli görülmüştür. Zira insan haklarının İncil ve Kuran’da yer alan ibarelerden farklı olduğu ve Aydınlanma Dönemi’nin bir inşası olduğu fikri, bu filozofların toplum üzerinde oluşturduğu tesirlerden biridir (Ife, 2012: 14). Ancak insan hakları kavramını yalnızca Aydınlanma Dönemi’ne bağlamak rölativizme aykırı olacaktır. İnsan haklarının gelişiminde çağlar öncesi dönemden 1700’lü yıllara kadar birçok toplum ve kültürün etkisi olmuştur (Yıldırım ve Aslan, 2019: 647). 1688 yılında gerçekleşen İngiliz Devrimi (Glorious Revolution), 1776 Birleşik Devletler Bağımsızlık Bildirgesi, 1789 Fransız Devrimi ve 1848 Devrimleri insan haklarının oluşumunda rol oynayan önemli siyasi ve toplumsal olaylardır. Bu olaylar demokrasi ve medeniyet ile bağdaştırılırken, hukuk devletinin gelişiminin de insan haklarına büyük etkisi olduğu kabul edilmektedir. 1215 yılında ilan edilen Magna Carta bunun örneğiysen, 1648 yılında Vestfalya Barışı’nın oluşturduğu azınlık koruma ortamı da insan haklarının gelişiminde önemli kabul edilmektedir (Zengin ve Altındağ, 2016: 3). Bunların yanı sıra insanlık tarihi için çok önemli bir unsur olan din de insan haklarına dair barındırdığı ibarelerle genel rehber olarak görülebilir. Yahudilik, Budizm, Hinduizm, Konfüçyüsçülük, Hristiyanlık ve İslam’da da insan haklarına dair çok önemli ifadeler yer almaktadır (Hayden, 2001: 15). Bu yönleriyle insan haklarının, dini, siyasi ve toplumsal boyutların her aşamasında var olduğu söylenebilir. İnsan haklarına dair ifadeler, tüm bu toplumsal olaylar ve dinlerin konusu olmasına rağmen insan haklarının tanımı, 1948 yılında BM tarafından yayımlanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) ile yapılmıştır. Bu beyanname yayımlandığı yıldan beri tüm dünya tarafından kabul edilmiş ve benimsenmiştir (Healy, 2008: 736).

Dönemsel ihtiyaçlar temelinde evrilen insan hakları tarihsel süreci içerisinde dört kuşak olarak kategorize edilmiştir; birinci kuşak haklar, siyasi ve medeni; ikinci kuşak haklar, sosyal, ekonomik ve kültürel; üçüncü kuşak haklar, kolektif haklar ve dördüncü kuşak haklar, teknoloji ve modern dünyanın gereklilikleri olarak tanımlanmaktadır (Mapp, 2014: 17; Yıldırım ve Aslan, 2019: 651). Birinci kuşak haklar, bir hükümetin vatandaşlarına karşı aşırı güç kullanımının önüne geçmesi anlamına geldiğinden “negatif haklar” olarak bilinmektedir. İkinci kuşak haklar, “sosyal adalet” temeline sahiptir. Sanayi Devrimi sonrasında oluşan insanlık dışı durumlar, işçi sınıfının büyük mağduriyetler yaşaması ve bu mağduriyetlere yönelik oluşan tepkiler ikinci kuşak hakları doğurmuştur. Bu haklarla birlikte, “sosyal devlet” anlayışı ortaya çıkmıştır (Zengin ve Altındağ, 2016: 4). Üçüncü kuşak haklar, barış, temiz bir dünya, hilenin olmadığı ticari ortam vb. olmak üzere dünyanın dört bir yanındaki insanların iş birliğine vurgu yapması ve bu iş birliğinin zaruri hale gelmesi neticesinde oluşmuştur (Healy, 2008: 736). Dördüncü kuşak haklar ise; teknoloji sebebiyle değişen ekolojik koşullar üzerine konuşlanmıştır. Özellikle gelecek nesillere bırakılacak dünyanın, insan hakları temelinde tartışılmasını içeren bu kuşak haklarda, sosyal hizmet uzmanlarının önemli etkiye sahip olduğu kabul edilmektedir (Yıldırım ve Aslan, 2019: 655).

Gelişimsel modeller evrensel düzeyde kabul görmüş olsalar da örtük üstünlük ve eşitsizlik eleştirileri almışlardır. Gelişimsel modellerin tanımları gereği, her ne kadar eşitlikten bahsetseler de bir üstünlük ve eşitsizlik ima ettikleri ileri sürülmektedir (Wilber, 2000: 33). Bu eleştiriler aslında insan haklarına yönelik “postmodern eleştiriler” olarak algılanabilir. Gelişimsel modellerin bir hiyerarşi barındırması, rölativizme aykırı olarak değerlendirilmekte ve evrensel olduğu iddia edilen bir kavramın farklı perspektiflere dayanması eleştirilmektedir. Zira Asyalı eleştirmenlerin birinci kuşak hakların, sömürgeciliği meşru kıldığı eleştirisi de bunun bir örneğidir (Flynn, 2005: 248). Ayrıca Batı dünyasının birey üzerine yapılan vurgunun az olması sebebiyle kolektif hakları eleştirdiği de göz önüne alındığında evrensel olarak bir “insan hakları” kavramından bahsedilmesinin pek mümkün olmadığı söylenebilir (Zengin ve Altındağ, 2016: 4). Gelişimsel modele yönelik eleştiriler bunlarla sınırlı kalmamıştır. Ife (2003)’ye göre, insan haklarını gelişimsel olarak ayırmak kullanışlı olabilir ancak bu durum aynı zamanda farklı problemleri de beraberinde getirebilir. Zira ekonomik, sosyal ve kültürel haklar kavramsal olarak birbirlerinden ayrı olmalarına rağmen birlikte ele alınmaktadır. Bunları ayırtmak, insan hakları için daha iyi bir kavramsallaştırma sağlayabilir. Ayrıca Ife ve Fiske (2006: 304), bunların dışında insanın hayatta kalmasını da içeren ayrı bir kategori olması gerektiğini, yiyecek, giyecek, barınma ve sağlık hizmetleri gibi hakların farklı olması gerektiğini ileri sürmektedir. Gelişimsel modelde bu haklar sosyal hakların içinde değerlendirilmektedir ancak sosyal haklara aile, evlilik, çocuklar vb. haklar da dahildir ve temel haklar ile bu hakların aynı kategoride değerlendirilmesi doğru olmayacaktır. Ayrıca çevresel haklar ve ruhsal haklar, geleneksel insan hakları dâhilinde değerlendirilmemektedir ve bunlar da ayrı bir kategori olarak zuhur etmelidir. Ife ve Fiske (2006: 304), bu eleştirilerinin akabinde insan haklarını yedi kategoriye ayırmaktadır. Bunlar “yaşam, siyasi/medeni, kültürel, ekonomik, sosyal, çevresel ve ruhsal” haklardır. Bu kategoriler aslında birçok toplumun geçirdiği gelişim aşamaları olarak da değerlendirilebilir.

İnsan haklarının son dönem yaşadığı dönüşüm ve tartışmalar, insan haklarının öznesinin değiştiğine yöneliktir. Tartışmalardan ilki evrensellik ve kültürel rölativizm ekseninde şekillenmiştir. İnsan haklarının sonradan kategorilere ayrılmasında, yoğun Batı etkisiyle şekillenen, etno-merkezci bir bakış açısının ağırlığı hissedilmektedir (Ife, 2001: 11). Bu bakış açısının yarattığı yanılsamalar, Avrupa-Atlantik dünyasında aksi iddia edilemez bir konuma ulaşmıştır. Zira bu dünyaya göre insan hakları evrensel ve tartışılmazdır. Etno-merkezci bakış açısının yarattığı sorunların aksine tek gaye insan haklarının uygulamada en iyi nasıl gerçekleştirileceğidir (Hoffmann, 2016). Modernizmin yarattığı paradoksal bir durum, “Batı=Evrensel” koyutunda karşılık bulmaktadır. Dolayısıyla Batı’nın etkisinin hissedildiği

herhangi bir kavramın, evrenselin dışında algılanması mümkün değildir (Pekel, 2019). Bu da Batı'nın evrenselliğine dayanan ancak isminin tüm insanlığı kapsadığı bir mefhumun paradoksal yapısını tekrar yinelemektedir. Bu paradoksal yapının ortaya çıkışının önemli bir nedeni aslında insan haklarının, evrensel, tarihten bağımsız ve yansız oluşu değil, somut dışı bir "liberal özne" etrafında şekillenmesidir (Kapur, 2006: 667). Bu liberal özne anlayışı ise Asya ülkeleri tarafından kabul edilmemekte, hakların bireyden çok toplumu ön plana çıkarması gerektiği vurgulanmakta, evrenselliğin içinde kültürel rölativist olunması gerektiği dile getirilmektedir (Mapp, 2014: 18). İnsan haklarının evrensel olduğu savının geçerliliğini zedeleyen önemli bir unsur da teori ve pratik arasındaki uçurumdur. İnsan haklarının çekirdeğinin bir problematik etrafında şekillendiği düşüncesi bu uçurumu pekiştirmektedir. İnsan haklarını ihlal eden olaylara dünyanın her yerinde aynı aksiyonların alınmaması bu uçurumu somutlaştıran bir durumdur (Tepe, 2019a: 8). Sosyal hizmetin özünü oluşturan marjinal kesimin yaşadığı yok sayılmalar, insan haklarının evrensel/kültürel rölativist dikotomisinin özneleri olmaları, hak kavramının yaşadığı bozulmayı göstermektedir. Bu marjinal kesimlere yönelik oluşan ilgi ve bu kesimlere yönelik muhtelif alanlarda imzalanan yeni sözleşmeler (mültecilik, ırkçılık, kadınlara karşı ayrımcılık, çocuk hakları vb. konularda BM sözleşmeleri), insan hakları kavramının büyük anlatısının meşruluğunu sarsmıştır. Bu ihlallerin vurgulanması, insan hakları kavramının tek başına dile getirilişini azaltmıştır. Ayrıca liberal özne anlayışının bir yansıması olarak insanın kendisini diğer canlılardan üstün tutma hevesi, ona özerk ve özgür olduğu yanılsamasını benimsetmiştir. Ancak Aydınlanma ve modernizmin yarattığı insan simülasyonu sona ermiştir. Bu, insan haklarının bitişini dile getiren eleştirilerin de bir nedenidir (Tepe, 2019b: 3-6).

Marjinal kesimi yeterince koruyamayan, onların haklarını yok sayma eğilimi gösteren ve liberal özne vurgusu yaparak toplumsal çözüm yolları geliştirmeyi tercih etmeyen bir insan hakları kavramının (Durmuş, 2018), neden mikro/makro düalizminin bir parçası olduğu daha iyi anlaşılabilir. İnsan haklarının aslında ulus devletlerin yurttaşlarına tanıdığı haklar olduğu, bunun da özellikle dünya savaşları sonrası ortaya çıkan mülteci hareketleriyle somutlaştığı dile getirilmektedir (Yılmaz, 2018: 765). Ayrıca temel hakları yerine getirebilmek için gereken paradan yoksun üçüncü dünya ülkelerinin durumunun göz ardı edilmesi de insan haklarının marjinal kesimi göz ardı ettiğinin bir başka göstergesidir (Dominelli, 2002: 70). Bunların sonucu olarak kolektif anlayışı vurgulayan, insani gelişim, yardım, barış gibi unsurları ön plana çıkaran üçüncü kuşak hakların (Adhav, 2016) ve "sürdürülebilir kalkınma, iklim değişikliği, yeşil sosyal hizmet, inovasyon, sosyal girişimcilik" gibi konulara odaklanan dördüncü kuşak hakların (Yıldırım ve Aslan, 2019: 655) ortaya çıkışı olağandır. Ancak bu kuşak hakların, hak kavramını insan dışı unsurlara tamamen yönlendirme eğilimlerini önlemek, dayanışma ahlakını zedelememek ve korkunun eyleyici hale gelmesine mahal vermemek için (Brysk, 2020), liberal özne anlayışının yarattığı marjinal kesimin daha da mağdur olduğu ortamın dönüştürülebilmesi (Flynn, 2017: 179) ve eleştirel anlayışa dayanan, güçlendirme uygulamalarıyla hareket eden, hak temelli sosyal hizmet anlayışının tesis edilebilmesi gerekmektedir (Kandylaki ve Kallinikaki, 2017). Bunun için hizmet alanın hak bilincinin yükseltilmesi ve dönüştürücü modele dayanan insan hakları eğitiminin sağlanması önem arz etmektedir (Erbay ve Tuncay, 2010). Bunlardan hareketle, insan haklarının aldığı eleştiriler ve yaşadığı dönüşümlerin, merkezinde insan hakları bulunan sosyal hizmet meslek ve disiplinine nasıl etkilerinin olduğunu incelemek gerekmektedir.

3. İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet, insan hakları mesleği olarak, ayrımcılığa karşı bir duruş ile insan onuruna yakışır bir hayat oluşturmayı hedeflemektedir. Hizmet sunduğu bireyi "değişimin öznesi" olarak değerlendirmektedir ve bu da kişinin sosyal hizmetten faydalanması için insan olmasının yeterli olduğunun bir göstergesidir (Kaynak, 2017: 253). İnsan hakları felsefi ve ahlaki bir kavram olarak "insan olmak nedir?" ve "insan onuruna yakışan şartlar nelerdir?" sorularına yanıt arar (Witkin, 1998: 200) ki bu da sosyal hizmetin benimsediği hümanitarizm anlayışı ile paralellik gösterir

(Thompson, 2013: 30). Sheafor ve Horejsi (2014: 38)'ye göre sosyal hizmet, "sosyal işlevsellik" ideali ile diğer yardım mesleklerinden ayrılmaktadır. Thompson (2013: 29) ise sosyal hizmetin, eşitlik ve sosyal adalet kavramlarına yaptığı vurgu nedeniyle diğer yardım mesleklerinden ayrıldığını ifade etmektedir. Sosyal işlevsellik; eşitlik ve sosyal adaletin tesis edilebilmesine bağlıdır. Çağdaş insan haklarının da dayanağı olan ve Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu ([International Federation of Social Workers] IFSW) (2014) tarafından da yapılan tanıtımda sosyal hizmetin merkezinde yer aldığı deklare edilen "sosyal adalet" ideali, insanların gereksinimlerini giderebilmek adına yapıya odaklanmayı içerir. Yapıya odaklanma ise, kapitalizme yönelik eleştiriler ve toplumun sosyo-politik konumuna yapılacak vurgular ile mümkün olacaktır (Watts ve Hodgson, 2019: 29). Bu odaklanma ve vurguların ise sıfır noktası hiç şüphesiz insan hakları olmalıdır. Sosyal hizmetin değişen tanımında yer alan "ortak sorumluluk, sosyal kalkınma, çeşitliliğe saygı" gibi kavramların da insan hakları ile doğrudan bağlantılı olduğu söylenebilir (Akbaş, 2019: 1949).

İnsan hakları ile ilgili bir problemin giderilebilmesi, öz-sorumluluk ile doğru orantılıdır. İnsan hakları perspektifinden bakıldığında hakların tesisi ve herkes için erişilebilir olması, hükümetlerin ya da vatandaşların sorunla alakalı kendilerini sorumlu olarak addetmeleri ve bu doğrultudaki eylemleri ile mümkündür. Sosyal hizmetin gayesi de sorunlara yönelik çözümleri bireyler aracılığıyla üretebilmektir (Reichert, 2003: 12). Ancak eylemler ile eylemlerin gerçekleştiği yapıyı ayrı olarak ele almak, Anthony Giddens tarafından geliştirilen "faillik" kavramıyla ters düşecektir. Dolayısıyla, bir sorunu yapıdan ayrı ele almak mümkün değildir (Thompson, 2016: 28). Sosyal hizmetin değişen paradigmasında ortaya çıkan "yapılardan faillere" anlayışı (Akbaş, 2019: 1949) ve IFSW' nin de ifade ettiği "insan hakları ve sosyal hizmet teorisi, değerleri ve etik, uygulamadan ayrılamaz." (IFSW, 2012) düşüncesi de bu durumla örtüşmektedir. Yine IFSW' ye göre "insan ihtiyaçlarına karşılık gelen haklar desteklenmeli ve sosyal hizmet eyleminin gerekçesini ve motivasyonunu temsil etmelidirler. Bu nedenle bu hakların savunuculuğunu yapmak sosyal hizmetin ayrılmaz bir parçasıdır" (IFSW, 2012). IFSW' nin de ifade ettiği üzere sosyal hizmet yalnızca mikro boyutta değil, mezo ve makro boyutlarda da çalışmalar yürütür. Savunuculuk faaliyeti yapılara ya da faillere yönelik yürütülebilir. Dolayısıyla sosyal hizmet ve insan hakları ilişkisinde tezahür eden bir sorun, çoklu bakış açısını zorunlu kılmaktadır.

Gelişimsel modeldeki haklar ve sorumluluk anlayışı ile, sosyal hizmetin sorumluluk hakları anlayışı "mikro" ve "makro" kavramlarının oluşmasını sağlamıştır. Bu mikro ve makro kavramları, sosyal hizmetin hak ve sorumluluk versiyonları olarak (Flynn, 2005: 252), kuram ve uygulamanın birbirinden ayrılamayacağı görüşüne dayanan bir praksisin (Barnes ve Bowl, 2001: 28) oluşmasına ortam hazırlamıştır. Dolayısıyla mikro ve makro kavramlarının oluşturduğu praksisin, Giddens'ın fail-yapı anlayışı ile örtüştüğü söylenebilir. Bu praksis arasındaki dengeyi sağlama ise insan hakları ile mümkün olacaktır. Bu açıdan bakıldığında gelişimsel model ile sosyal hizmet arasında doğrudan bir bağlantıdan bahsedilebilir. Ancak bu mikro ve makro kavramlarının uygulamada kendilerine nasıl yer edindikleri ve nasıl karşılık buldukları ayrı bir tartışma konusu olabilir.

Birey vurgusu, sosyal hizmet alanında medikal modelin etkisinin sürdüğü dönemlerde oldukça fazla olmuştur. Ancak değişen paradigmlar, Batı dünyasında 1960'lı yıllarda pozitivistin sorgulanmaya başlanması, birey odaklı çalışma (casework) ve sosyal problemlere yönelik aşırı bireyselleştirme anlayışı, birey vurgusuna yönelik eleştirilerin artmasına sebep olmuştur (Akbaş, 2014: 13). Birey vurgusunun eleştirilmeye başlanması ile yüksek sesle dile getirilen "yapıdan faillere" anlayışı tümdengelim bakış açısının gerekliliğini vurgulamıştır. Ancak Ife (2012: 125-126), doğru bir uygulamanın tümdengelim ve tümevarım yaklaşımlarının ikisini de barındırması gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre tümdengelim bakışta "var olan haklar uygulamada kendine nasıl yer bulur?" düşüncesi ile hareket edilirken, tümevarımsal modelde "uygulamadan hareketle insan hakları sorunları nelerdir?" düşünceleri hakim olmalıdır. Bu iki yöneme dair çalışmayı

zorunlu olarak görmek sosyal hizmetin praksisini oluşturan ana fikirdir. Dolayısıyla insan haklarının sosyal hizmetteki tezahürü bir praksis odağında değerlendirilmelidir. Ancak neo-liberal yapının bireylere sorumluluğu yükleyerek, istedikleri vatandaş kalıbına sokma çabaları (Chow ve Bracci, 2020: 154), medikal modelin sosyal hizmet üzerinde yarattığı aşırı psikolojik ve psikiyatrik etkinin bir sonucu olarak sosyal, çevresel ve ekonomik faktörlerin bazen göz ardı edilmesi (Fenning ve Denov, 2018: 4; Gomory vd., 2011: 3) ve kanıta dayalı uygulamanın baz alınarak yapısal unsurların zaman zaman dışarıda bırakılması (Otto vd., 2009; Westoby ve Ingamells, 2010), sosyal hizmetin hizmet alana yönelik bireyci anlayışa bürünmesine ve yapısal faktörlerin göz ardı edilmesine sebep olmaktadır. Bunlarda insan haklarının barındırdığı liberal özne vurgusunun etkisini yadsımamak gerekmektedir. Tüm bunların praksisin dengesini sık sık bozan unsurlar olduğunu, bu bozulmaların ise insan haklarına aykırı olduğunu söylemek mümkündür.

Sosyal hizmetin bireyselliği bu derece benimsemesinin insan haklarının, yasal ve bireyci olan, mikro boyutun doğuşunu sağlayan ve serbest piyasa ekonomisi için daha uygun olarak değerlendirilen birinci kuşak hakları ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Ancak insan haklarının sosyal sorunlara dair yaşadığı gelişimler ve kolektivizmin ortaya çıkışı karşıt olarak makro boyutu doğurmuş, bu da feminizm ve baskı karşıtı hareketler gibi bilinçlerin tebeyyün etmesine vesile olmuştur (Flynn, 2005: 253). “Ataerki yapıyı” eleştiren, bireyselin toplumsaldan bağımsız değerlendirilemeyeceğini savunan ve “kurbanı suçlamak” gibi bir anlayışın insan haklarına aykırı olduğunu ileri süren feminist yaklaşım (Fook, 2002: 33), baskı karşıtı doğasıyla, kadın ve erkeklerin eşit fırsat ve kaynaklara erişiminin olduğu bir sosyal değişimi amaçlamaktadır (Teater, 2010: 97).

1970’lerde, sosyal sorunların sınıfsal ve yapısal problemlerden türediğini ileri süren, özgürleştirici bir uygulama, sosyal adalet ve sosyal değişim unsurları gibi mefhumları barındıran ve oldukça ses getiren radikal yaklaşım, hizmet alanın bireyselliğini ve profesyonel yardım ilişkisindeki hiyerarşiyi neredeyse yok saydığı için eleştirilmiştir (Akbaş, 2014: 14). Radikal yaklaşımın barındırdığı bu sorunlar 1980’li yıllardan sonra sosyal hizmet alanında gerçek eleştirel yaklaşımların doğuşuna ortam hazırlamıştır ve bu yıllardan sonra, sınıf, ırk, cinsiyet, baskı, post-modernizm, tinsellik gibi kavramlar ışığında (Healy, 2001; Akbaş, 2014: 15), hizmet alan-sosyal hizmet uzmanı ilişkisinin eşitlikçi bir şekilde kurulması ve sorunların yapıyla birlikte ele alınması gerektiğine dayanan gerçek eleştirel yaklaşımlar oluşmuştur. Dolayısıyla Ife (2012: 125)’nin de ifade ettiği gibi sosyal hizmetin tümdengelim ve tümevarım yöntemlerinin dengesinden oluştuğunu bir kere daha yinelemek mümkündür. Ayrıca bu eleştirel anlayışların oluşmasının, insan haklarının yaşadığı kronolojik dönüşümlerle de benzer zeminlerde olduğu yinelenebilir.

Eleştirel yaklaşımı temel alan sosyal hizmet uygulamaları doğası gereği politiktir ve sosyal adalet için aşikâr bir sosyal değişim arayışının gerekliliğini vurgular (Ife, 1997). Dolayısıyla insan hakları temelli bir sosyal hizmet anlayışı da politik bir boyut içerir. Bu da doğru bir uygulamanın, gerçek anlamda “evrensel” ve gerçekleştirilebilir bir insan hakları ideolojisine dayanması gerekliliğini gözler önüne sermektedir (Ife, 2012: 134). Bu ideolojik temeli oluşturma sürecinde, yapısal nedenler ve çeşitli özelliklerinden dolayı marjinalleştirilen insanların maruz kaldıkları baskıları kaldırabilme gayesi “baskı karşıtı sosyal hizmeti” doğurmuştur (Sakamoto ve Pitner, 2005: 437). Baskı karşıtı sosyal hizmet, baskıyı oluşturan yapılarla ilgilenmeyi, sorunlara yapısal olarak yaklaşmayı ve böylece baskının devamını sağlayan bir araç haline dönüşmemeyi amaçlamaktadır (Ife, 2012: 136). Başlangıçta ezme-ezilme pratiği üzerinden ilerleyen bu anlayış, yapı yerine ezilmiş grupları ön plana çıkardığı için eleştirilere maruz kalmıştır. Çünkü sosyal hizmetin insan haklarıyla ilgili yapacağı en somut şey, ezilmeyi ortaya çıkaran yapıya odaklanması ve bunu değiştirmeyi amaçlamasıdır (Akbaş, 2014: 81). Sosyal hizmet, bu ilgili yapıya odaklanmadan herhangi bir güçlendirme faaliyetinde de bulunamaz. Sosyal hizmetin güçlendirme yaklaşımına göre güç; kişisel, kültürel, siyasal ve yapısal boyutlara sahip bir

mefhumdur. Dolayısıyla hizmet alanların güçlendirilmesi için tüm boyutlarda baskı oluşturan unsurlara odaklanması gerekir (Sullivan, 1992: 206; Thompson, 2016: 21). Ancak güçlendirme, medikal modelin etkisiyle bazen yalnızca “psikolojik boyutta” değerlendirilmekte, kişilerin bireysel güç ve becerilerine odaklanırken sosyal sorunların temelinde yatan politik adaletsizliklerin giderilmesi noktasında elzem olan eleştirel bakış açısını kaybetme eğilimine girebilmektedir. Güçlendirme yaklaşımı, sosyal hizmetin temel yaklaşımlarından biridir ancak asıl olan güçlendirmenin yapıya yönelik olması gerektiğidir. Öyle ki Fook (2002: 55) da güçlendirmeyi, “gücü yapısöküme uğratmayı” içeren önemli bir sosyal hizmet faaliyeti olarak tanımlamaktadır. Bunun da insanların yaşadıkları hak mahrumiyetlerinin giderilmesi yoluyla mümkün olacağı söylenebilir.

Sosyal hizmetin, hizmet alana yönelik anlayışı da zaman zaman insan hakları ihlalleri doğurabilmektedir. Bu ihlallerden biri, sosyal hizmet görüşmesinin, “görüşen-görüşmeci” ayrımıyla tesis edilmesidir. Eşit olmayan güçlerin ilişkisine vurgu yaparak, bir tarafın görüşülen diğerinin görüşen olarak adlandırıldığı görüşme süreci diyalog fikrinden farklıdır (Ife, 2012: 140). İnsan haklarına uygun bir anlayış, karşılıklı öğrenmeye dayanan ve üstünlüğe dayalı bir hiyerarşi barındırmayan “diyalog ilişkisi” ile mümkün olacaktır (Moreau, 1990: 56). Ancak medikal modelin oluşturduğu tesirler ile ortaya çıkan, dar görüşlü, elitist ve özel uygulama yapma isteği ile dolu uygulamacılar, insan haklarına aykırı davranmaktadırlar (Goldstein, 1996: 96). Diyalojik sürecin iki tarafın da sürece bilgi ve eylem kattığı bir praksis odağında ele alınması, ihlal içermemesi açısından önemlidir. Bu ise sosyal hizmet uzmanının profesyonelizmden uzak durarak kendisini hizmet alandan üstün görmemesi ile mümkün olacaktır (Ife, 2012: 140). Hizmet alana ismiyle hitap etmek, onun görüşlerinin önemsendiğini göstermek, saygı duymak, bilgi aktarımında bulunmak ve özgürleştirici olma gayesiyle birlikte hareket etmek gibi diyalog sürecinde önemli olan davranışlar (Lundy, 2011: 181), profesyonelizmin yarattığı koyutların sarsılmasında önemli rol oynayacaktır. Bu koyutların oluşum sürecindeki “yabancılaştırıcı entelektüalizmin” farkında olabilmek, hümanist ve özgürleştirici bir nosyonla (Freire, 2020), bahsedilen diyalojik praksisin tesisinde ve bunun insan hakları idealine hizmet eden bir anlayışın geliştirilmesinde önemlidir. Diyalog fikrini yapısal faktörlerin dışında konuşlandırmamak gerekir. Foucault (2019)’nun deyiimiyle “deliliğin ortak dilin bir parçası olması” ve cinselliğin söylem tarafından denetlenmesi (Foucault, 2020) gibi hususlar yapısal koşulların ve diyalog sürecinde kullanılan dilin önemini göstermekte, bu dilin yapıdan bağımsız olmaması gerektiğini de yinelemektedir. Dolayısıyla diyalog sürecindeki dilin profesyonelizmden uzak, sosyal adalet nosyonuna dayanan bir şekilde kullanılması (Hawkins vd., 2001: 3), profesyonel ilişkide olması gereken hiyerarşinin dozunu kaçırmadan, elitizm kaşesi ile insan hakları ihlallerine sebep olmayı önleyecektir. Bu ihlallerin önlenmesindeki mücadele sürecinde ise profesyonelizmden uzak, özgürleştirici ve eşitsizlik barındırmayan bir dil ve tutumun benimsenmesi, bunun yaygınlaştırılması, sosyal hizmet praksisinin bir bileşenidir.

Bunun yanı sıra herkese eşit davranmayı, adil davranmak olarak algılamak, şeyleri ve insanları sınıflara ayırmak ve “masa başından pozitivist çözümler üretmeye çalışmak”, sosyal hizmetin insan hakları ile uyum göstermeyen biçimleridir (Akbaş, 2014: 56). Bunlar, uygulama esnasında ortaya çıkan problemlere “hazır cevaplar” sunmayı reddeden, kuramın uygulama için tek anahtar olmadığını ifade eden ve sosyal hizmetin, insan haklarına uygun olarak uygulamalar gerçekleştirmesini savunan düşünümsel (reflexive) uygulamaya da uymamaktadırlar (Thompson, 2013: 201). Ayrıca evrensel olduğu savına dayanan insan hakları temelinde gerçekleşen uygulamalarda, “Aşyalı müracaatçılara yönelik sosyal hizmet” anlayışının olmaması, Anglo-Sakson merkeziliğini seslendirmektedir. Bu durumda kültür duyarlı bir anlayışın nerede olduğunu sorgulamak gerekir. İnsan hakları ışığında değişen paradigma da Avrupa merkezci görüşün terk edilmesine yöneliktir (Akbaş, 2019: 1953).

Sosyal hizmet ve insan hakları ilişkisinde değerlendirilebilecek bir diğer husus sosyal hizmetin değer temelini oluşturduğu etik kavramıdır. Sosyal hizmet etiğinin, sosyal hizmet disiplini tarafından şekillendirildiği kabul edilse de Aydınlanma Hareketi'nin etkileri hala sürmektedir. Deontolojik ve faydacı teorilerin ardından objektivist ve rasyonel modeller birbirini izlemiş, post-modern dönemde ise daha öznel ve çoğulcu bir etik anlayışı hakim olmuştur (Watts ve Hodgson, 2019: 30). Ancak Kant'ı takip eden ve doğru ya da yanlışın evrensel olduğu savına dayanan deontolojik görüş ile doğru ya da yanlışın hizmet alanın yararına göre belirlenmesi gerektiği savına dayanan faydacı görüşün sosyal hizmet etiği üzerinde derin etkiler yarattığını söylemek mümkündür (Reamer, 2018). Sosyal hizmet etiğinde böylesi bir çatal oluşması, onun Batı'nın bir kültür empoze enstrümanına dönüşmesine sebep olduğuna dair tartışmaları doğurmuştur (Watts ve Hodgson, 2019: 30). Bu tartışmalardan en çok seslendirilene ise, deontolojik ve faydacı görüş ayrımının yarattığı evrenselcilik ve kültürel rölativizm tartışması olmuştur (Healy, 2007: 12). Aslında bu tartışma, insan haklarıyla ilgili yapılan evrensel/kültürel rölativist tartışmasıyla da yakından ilintilidir. Evrenselci görüş, dünyadaki tüm insanların bir aile olduğunu ve aile üyelerinin aynı hakları paylaştığını, bu hakların kültürden bağımsız olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunurken (Mayer, 1995: 176), kültürel rölativizm görüşü, gerçeğin; bireyin dini, politik, kültürel kimliğine ait olduğunu ve bunun kültürel olarak değişkenlik gösterdiğini savunmaktadır (Reichert, 2011: 215). Evrenselci etiğe, post-kolonyal ve “yerli” perspektiflerden gelen eleştiriler, özellikle sömürgeleştirilmiş kesimlerin haklarını ön plana çıkarma gayretindedir. Bu eleştiriler, Batı'nın hakimiyetinin sosyal hizmet etiğinde de hissedildiğini ve bunun farklı kültürlerin tanınmasında bir engel olduğunu vurgulamaktadır (Cemlyn, 2008: 229). Özellikle Reichert (2006: 27) da evrenselci anlayışın kolonyal uygulamanın bir uzantısı olarak, baskın olan kültürlerin diğerleri üzerinde bir tahakküm kurmaya çalışma ve değerlerini yok sayma gibi etkiler yarattığını belirtmiştir. Marais ve Marais (2007)'in yaptıkları çalışma da aynı durumu dile getirmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Güney Afrikalı ve Meksikalı bireylerin, kolektivist bir yaşamı tercih ettikleri sonucuna ulaşan yazarlar, buna rağmen sosyal hizmet mesleğinin Avrupa-Amerikan görüşüyle bireyci anlayışı içeren uygulamalar gerçekleştirdiğini, bunun da sosyal hizmet etiğine yansıdığını vurgulamışlardır. Çin ve sosyal hizmet ilişkisini inceleyen Tsang ve Yan (2001: 437) da Batı'nın bireye yaptığı vurgu ile insancıl değerleri göz ardı etme eğiliminde olduğunu vurgulayan diğer yazarlardır. Avustralya'daki beyaz üstünlüğünü tartışan Young ve Zubrzycki (2011: 161) de sosyal hizmetin yerli bilgileri göz ardı ettiği, Batı değerleriyle şekillendiği ve bunun yarattığı yanılısamacı etkinin sonucu olarak, evrenselci görüşün diğer kültürleri göz ardı etme eğilimi yarattığını vurgulamışlardır. Sosyal hizmet etiğinin evrenselci görüşü, feminist perspektiflerden de eleştiriler almıştır. Özellikle deontolojik görüşün cinsiyete dayalı bir ayrıma dayandığı inancı, bu eleştirilerin odağını oluşturmuştur. Erkek egemen yapının sosyal hizmet etiğini de etkilediği ve bunun da insan hakları ihlalleri doğurduğu vurgulanmıştır (Dominelli, 2002: 63). Clifford (2002: 37) da bu erkek egemen yapının otonomiye sınırladığını, feminist etiğin kadınları özgürleştirici bir hedefe hizmet ettiğini belirtmiştir. Evrenselci görüşün karşıtı olarak kültürel rölativizm de çeşitli kafa karışıklıkları yaratmaktadır. Her ne kadar her kültürün eşit ve evrensel değerlerin ikinci sırada olması gerektiğine dayansa da bazı bölgelerde kadın sünnetinin kültürel bir özellik taşıması ya da sigortasız bir Amerikan vatandaşının sağlık hizmetlerinden yararlanamamasının abesle iştigal etmemesi ve insan haklarının buna müdahil olmaması gerektiği düşüncesi, kültürel rölativizm fikrinin karmaşıklığını somutlaştırmaktadır (Reichert, 2006: 29). Kültürel rölativizm görüşünün içinde barındırdığı bu tarz karmaşaların bir parçası olmamak adına, sosyal hizmet etiğinde evrenselci görüşü de tam olarak yok saymamak doğru olacaktır. Eleştirel olmayan bir yaklaşım, yaratılan bu dikotominin bir parçası olmaya sebebiyet verecektir (Reichert, 2011: 216). Tüm bunlardan hareketle Healy (2007: 12), sosyal hizmet etiğinin insan haklarına uygun olarak işleyebilmesi için orta derecede evrenselci ile orta derecede kültürel rölativist olması gerektiğini vurgulamaktadır. Sosyal hizmet etiğinin insan haklarına uygunluğu için evrensel değerlerin var olduğu inancı ile kültürel olarak

farklılıkların var olduğu inancının harmanlanması, var olan tartışmaların çözüme kavuşturulması için sağlıklı bir yol olarak gözükmektedir. Dolayısıyla burada da evrensel ve yerel hususların oluşturduğu praksişi dikkate almak, sosyal hizmet praksişinin işlerliğinin devamında önem arz etmektedir.

Etik kuralların uygulanmasına yönelik de bazı ihtilaflar mevcuttur. Örneğin; sosyal hizmetin önemli bir etik ilkesi olan ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB) kapsamında da korunan “kendi kaderini tayin hakkı (self-determination)” kavramının iyi anlaşılması, sosyal hizmet uzmanlarının bireysel patoloji yerine sosyal adalete odaklanmalarına yardımcı olabilir (Healy, 2001: 175). Bu husus insan haklarının üçüncü kuşak haklarının yaptığı vurgularla yakından ilişkilidir. Ancak bu kavramla ilgili de otonomi ve paternalizm ilişkisi tebeyyün etmektedir. Gönüllü ve kasıtlı olarak, hizmet alanın eylemlerinde özgür olmasına dayanan otonomi, kişinin kendine zarar verme ya da yasalara uymama durumu olduğunda kısıtlanmaktadır (Abramson, 1985: 388-389). Bu durum da bireylerin eylemlerine müdahaleyi içeren paternalizmi doğurmaktadır. Paternalizm, hizmet alanın seçim hakkı ile bu hakka yönelik zorlamalar arasında bir çatışma meydana getirmektedir (Reamer, 1983: 260-261). Hizmet alanın zararına olacak kararları engellemek sosyal hizmetin alması gereken bir aksiyondur. Ancak bunu “iyilikseverlik” kavramına indirgmeden uygulamak gerekir. Hizmet alanın yararına olacağı düşünülen bir uygulamanın, onu zorlamadan hayata geçirilmesi olası bir insan hakkı ihlalini önleyecektir (Fernandez-Ballesteros vd., 2019: 2). Bunun yanı sıra, Bransford (2011: 35), sosyal hizmet uzmanlarının, medikal modelin etkisiyle DSM ([The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders] Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı) gibi tanı ölçütlerini baz alarak çalışma yürütmelerinin paternalistik sonuçlar doğurduğunu vurgulamaktadır. Bu görüşü destekler nitelikte bir vurgu Reid (2002) tarafından yapılmıştır. Reid (2002: 11), post-modernist düşüncenin patolojiye vurgu içermeyen, hizmet alanlara sorun çözümünde “eşlik eden” bir uygulama anlayışı doğurduğunu, çok kültürlülük hareketinin ise, etnik azınlıkların güçlerini ön plana çıkardığını ve bunun da tam bir paternalistik anlayış taşımadığını belirtmiştir. Çok kültürlülük anlayışının gerekliliği, paternalizmin Asya, Latin Amerika ve Orta Doğu toplumları için kültürel bir özellik taşıması ve aynı kavramın Batı için negatif anlamlar barındırması (Aycan, 2010: 445) gibi sebeplerle bir kere daha karşılık bulmaktadır. Dolayısıyla hizmet verenin kişisel değerleriyle uyuşmama, etno-merkezci yaklaşım sergilemek gibi hususlar sebebiyle paternalist bir tutum takınmak, insan haklarına yönelik bir ihlal doğuracaktır. Bu da etik kuralların evrenselliğini sorgulayan eleştirileri destekler niteliktedir. Paternalizm-otonomi ilişkisi, sosyal hizmetin mikro-makro praksişini destekler nitelikte makro boyutta da kendisine karşılık bulmaktadır. Refahı artırmak adına üretilen politikaların hedef sistemini dikkate almadan tasarlanması ve bu süreçte demokratik katılımın göz ardı edilmesi, otonominin kısıtlanması anlamını taşıyacak ve paternalistik bir yaklaşım içerecektir (Le Grand, 2020: 3). Böylesi bir katılım eksikliğinin yaratacağı insan hakkı ihlali, bireylerin devlete bağlılığını azaltarak, kurumların paternal duruşlarının karşılığında konuşlanmalarına sebebiyet verecektir (LeRoux, 2009: 504). Politikaların hedeflediği kesimlerin, politika yapım sürecinde aktif olarak rol almaları, demokratik bir sürecin inşa edilmesini sağlayacak, kolektif kendi kaderini tayin hakkının korunarak devlete bağlılığı artıracaktır (Davis ve Wells, 2016: 372; Bruch vd., 2010: 209). Bu katılımın sağlanmasında, sosyal hizmet uzmanlarının insan haklarına duyarlı bir anlayışla hak savunuculuğu yapmaları, praksişin dengesinin bozulmasının önlenmesinde önemli rol oynayacaktır.

Etik kuralların uygulanabilmesiyle ilgili bir diğer sorun sosyal hizmetin yaşadığı dönüşümle alakalıdır. Yaşanan global ekonomik kriz, birçok ülkenin eğitim, sağlık ve sosyal hizmete ilişkin sosyal politikalarda da daralmalara neden olmuş, 1980 ve 1990’lı yıllarda sosyal haklara karşı verilen mücadeleler neredeyse yok olmaya yüz tutmuştur. Öyle ki bu kriz ortamında ülkeler ciddi “kemer sıkma” politikaları ile sosyal hizmetleri dönüştürmeye çalışmışlardır (Strier, 2013: 344).

Yaşanan krizle birlikte sosyal hizmette ortaya çıkan neo-liberal yapı, makro-düzy devletlerin sosyal hizmetleri mezzö-düzy yapılandırılmış özel sektörlerle devretme eğilimini beraberinde getirmiştir. Bu durum aynı zamanda da marjinal kesimin içerisinde bulunduğu mağduriyetlerin artmasına neden olabilmektedir (Dominelli, 2015: 47-49). Bu dönüşüm, özel sektörün kar amacı taşımasıyla hizmet götürdüğü marjinal kesimi bir “meta” olarak görmesine sebep olabilir. Bu metalaştırma ise, “savunmasızların hakkının çiğnendiğı sınırlar hariç insan hakları, özel hayata ve mahremiyete vurgu yapar.” (Baldwin ve Walker, 2015: 265), anlayışını zedeleyebilir. İnsan haklarının son dönem eleştirilerinin odağını oluşturan, hak kavramının liberal özneye yaptığı vurgu ve bunun beraberinde getirdiğı hak kavramının insan dışı odağa kayması gibi sebepler bu hususla yakından ilişkilidir. Bunun somut bir yansıması sosyal hizmetin yaşadığı dönüşümde söz sahibi olan kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerinin tanıtımlarında, hizmet alanları bazen yeni bağışlar için bir kanıt niteliğinde kullanmaları, mahremiyet ve gizliliğı çiğnemeleridir. Bunun yanı sıra, insan hakları perspektifinde oluşturulmuş etik kodlar, kar amacı ile çatışmaları meydana getirebilir. Dolayısıyla bu dönüşümün insan hakları odağında gerçekleştirilmesi, çeşitli uygulama hatalarının da önüne geçilmesini sağlayabilir.

4. Sonuç

Sosyal hizmet ve uygulamaları insan haklarını esas alarak hareket etmelidir. Dolayısıyla, sosyal hizmet ve insan hakları kavramlarını bir düalizm oluşturan ekseninde değerlendirmemek, birbirinden ayrılmaz unsurlar olarak ele almak, ortaya çıkabilecek muğlaklıkları sarıh bir biçime getirecektir. Ancak hizmet verenlerin sahip olduğu görüşler, var olan sosyal yapı, yapıların failer üzerindeki etkileri gibi faktörler, sosyal hizmet uygulamalarında insan hakları açısından boşluklara neden olabilmektedir. Öyle ki bahsedilen faktörler, eleştirel bakış açılarının da oluşmasına vesile olmuştur. Bu eleştirel bakış açıları ise sosyal hizmetin politik bir mesele olduğunu tekrar gün yüzüne çıkarmışlardır. Gün yüzüne çıkan meselelerle birlikte güçlendirme faaliyeti aslına uygun bir şekilde dile getirilir olmuştur. İnsan haklarına uygunluk bu güçlendirme faaliyetleri ile bağlantılıdır.

Sosyal hizmet uygulamalarında, hizmet alana yönelik eklektik anlayışın da insan haklarına uygunluğunun sağlanabilmesi için sosyal hizmet yaklaşımlarının “Hak Temelli” lik ilkesine dönüştürülmesinin gerekliliğı görülmektedir. Geleneksel sosyal hizmetin bir enstrümanı olarak kişisel tatminde önemli bir tavır olan “elitist” tavrın da terk edilmesi insan haklarına uygunluğun sağlanmasında önem arz etmektedir. Öyle ki sosyal hizmet birlikte çalışmayı vurgulayan, özgürleştirici bir meslektir.

Son dönemde yaşanan ekonomik bunalımların, sosyal hizmet üzerinde oluşturduğu dönüşümler göz önüne alındığında, değer temelli yaklaşımlar ve eklektik uygulamalar hususunda da endişelerin olduğu söylenebilir. Hizmet alanlar kar marjını yükseltmek adına uygulamalarda bulunan kapitalist sistem içinde yeni mağduriyetler ile karşılaşabilmektedir. Kapitalizmin neden olduğu yaraları sarmak adına üretilen sosyal hizmetin, kapital düzene mahkum edilmesi, kolektivist modelden medikal modele dönüşümü hatırlatan bir şekilde, insan hakları değerlerinin geçerliliğini sorgulamamıza sebep olacaktır. Dolayısıyla bu dönüşümde, insan haklarına uygunluğun denetlenmesi, gücün tamamen özel sektöre verilmemesinde sosyal hizmet uzmanları ve akademisyenlerinin koruyucu-önleyici metotlar dahilinde, proaktif yöntemlerle hareket etmesi önem arz etmektedir. Unutulmaması gereken husus, modern anlamda sosyal hizmetin varlığını sürdürebilmek için çarkın kırılmasını istemeyeceğı ancak çarkın dönüşünü, failerin çıkarlarına göre yönlendirebilmek için çark üzerinde bir baskı oluşturmak zorunda olduğudur. Failerin çıkarlarına göre yönlendirmeler ise, hizmet alanların faydalandığı hizmetlerin, “lütufl” değil “hak” olarak görülmesi ile yapılabilir.

Bu çalışmada ele alınan hususlar elbette ki çoğaltılabilir, başka bakış açıları ile tekrar yorumlanabilir ve geliştirilebilir. Hatta bu çalışmadaki birçok husus öznel nitelik taşıyor olabilir.

Bu sebeple insan haklarının kendisine yönelik eleştiriler de dâhil olmak üzere, sosyal hizmet ve insan hakları, sosyal adalet, eşitlik gibi mefhumların disiplinlerine yönelik eleştirel ulusal çalışmaların çoğalmasında önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Abramson, M. (1985). The autonomy-paternalism dilemma in social work practice. *Social Casework*, 66(7): 387-393. <https://doi.org/10.1177/104438948506600701>
- Adhav, S. (2016). Study of human rights generations with special reference to fourth generation human rights. *PE Society's Modern Law College's Law Journal*, 4(1): 9-13.
- Akbaş, E. (2014). *Sosyal çalışmada çağdaş eleştirel perspektifler*. Ankara: SABEV.
- Akbaş, E. (2019). Sosyal hizmetin revize edilen küresel tanımının gösterdikleri: Paradigma değişimi. *Turkish Studies Social Sciences*, 14(5): 1945-1956. <http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.30191>
- Axinn, J. ve Stern, M.J. (2001). *Social welfare: A history of the American response to need* (5. Ed.). Allyn & Bacon.
- Aycan, Z. (2006). Paternalism: Towards conceptual refinement and operationalization. U. Kim vd. (Ed.). *Indigenous and cultural psychology: Understanding people* içinde (s. 445-466). Springer.
- Baldwin, N. ve Walker, L. (2015). Değerlendirme. R. Adams, L. Dominelli, M. Payne (Ed.), (T. Tuncay, Çev. Ed.). *Sosyal hizmet temel alanlar ve eleştirel tartışmalar* içinde (s. 255-274). Ankara: Nika Yayınevi.
- Barnes, M. ve Bowl, R. (2001). *Taking over the asylum: Empowerment and mental health*. Palgrave Macmillan.
- Berthold, S. M. (2015). *Human rights-based approaches to clinical social work*. Springer.
- Bransford, C. L. (2011). Reconciling paternalism and empowerment in clinical practice: An intersubjective perspective. *Social Work*, 56(1): 33-41. <https://doi.org/10.1093/sw/56.1.33>
- Bruch, S. K. vd. (2010). From policy to polity: Democracy, paternalism, and the incorporation of disadvantaged citizens. *American Sociological Review*, 75(2): 205-226. <https://doi.org/10.1177/0003122410363563>
- Brysk, A. (2020). Introduction to a research agenda for human rights: Generations of human rights scholarship. M. Stohl ve A. Brysk (Eds.). *A research agenda for human rights* içinde (s. 1-8). Edward Elgar Publishing Limited.
- Cemlyn, S. (2008). Human rights practice: Possibilities and pitfalls for developing emancipatory social work. *Ethics and Social Welfare*, 2(3): 222-242. <https://doi.org/10.1080/17496530802481714>
- Chow, D. ve Bracci, E. (2020). Neoliberalism, accounting, and the transformation of subjectivities in social work: A study on the implementation of personal budgets. *Financial Accountability and Management*, 36(2): 151-170. <https://doi.org/10.1111/faam.12231>
- Clifford, D. (2002). Resolving uncertainties? The contribution of some recent feminist ethical theory to the social professions. *European Journal of Social Work*, 5(1): 31-41. <https://doi.org/10.1080/714052983>
- Davis, J. B. ve Wells, T. R. (2016). Transformation without paternalism. *Journal of Human*

- Dominelli, L. (2002). *Anti-oppressive social work theory and practice*. Palgrave Macmillan.
- Dominelli, L. (2015). Sosyal hizmeti yeniden konumlandırmak. R. Adams, L. Dominelli, M. Payne (Ed.), (T. Tuncay, Çev. Ed.). *Sosyal hizmet temel alanlar ve eleştirel tartışmalar* içinde (s. 45-58). Ankara: Nika Yayınevi.
- Durmuş, E. (2018). Yerel yönetimler ve uluslararası hukuk mültecilerin kabul ve uyumu ile insan haklarının yerelleşmesi konularına bir bakış. M. M. Erdoğan (Ed.), *Göç, uyum ve yerel yönetimler sempozyumu* içinde (s. 136-149). İstanbul: Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları.
- Erbay, E. ve Tuncay, T. (2010). İnsan hakları eğitimi: Güçlendirme yaklaşımı temelinde bir değerlendirme. *TAAD*, 1(3): 147-162.
- Fennig, M. ve Denov, M. (2018). Regime of truth: Rethinking the dominance of the bio-medical model in mental health social work with refugee youth. *British Journal of Social Work*, 2018(0): 1-18. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bey036>
- Fernandez-Ballesteros, R. vd. (2019). Paternalism vs. autonomy: Are they alternative types of formal care? *Frontiers in Psychology*, 10(2019): 1-4. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01460>
- Flynn, D. (2005). What's wrong with rights? Rethinking human rights and responsibilities. *Australian Social Work*, 58(3): 244-256. <https://doi.org/10.1111/j.1447-0748.2005.00218.x>
- Flynn, S. (2017). Social work practice in an economic downturn: Understanding austerity through an antioppressive framework. *Practice*, 29(3): 179-199. <https://doi.org/10.1080/09503153.2016.1201467>
- Fook, J. (2002). *Social work: critical theory and practice*. London: SAGE.
- Foucault, M. (2019). *Akıl hastalığı ve psikoloji* (5. Baskı). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2020). *Cinselliğin tarihi* (10. Basım). Ayrıntı Yayınları.
- Freire, P. (2020). *Ezilenlerin pedagojisi* (20. Basım). Ayrıntı Yayınları.
- Garaudy, R. (2015). *İnsanlığın medeniyet destanı* (Çev: Cemal Aydın). İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Goldstein, E. G. (1996). What is clinical social work? Looking back to move ahead. *Clinical Social Work Journal*, 24(1): 89-104. <https://doi.org/10.1007/BF02189944>
- Gomory, T. vd. (2011). Clinical social work and the biomedical industrial complex. *Journal of Sociology & Social Welfare*, 38(4): 1-14.
- Hayden, P. (ed.). 2001. *The philosophy of human rights*. St Paul, Minn: Paragon House.
- Hawkins, L. vd. (2001). Social workers' use of the language of social justice. *British Journal of Social Work*, 2001(31): 1-13. <https://doi.org/10.1093/bjsw/31.1.1>
- Healy, K. (2001). Reinventing critical social work: Challenges from practice, context and postmodernism. <https://ojs.uwindsor.ca/index.php/csw/article/download/5618/4591?inline=1>
- Healy, L. M. (2001). *International social work: Professional action in an interdependent world*.

New York: Oxford University Press.

- Healy, L. M. (2007). Universalism and cultural relativism in social work ethics. *International Social Work*, 50(1): 11-26. <https://doi.org/10.1177/0020872807071479>
- Healy, L. M. (2008). Exploring the history of social work as a human rights profession. *International Social Work*, 51(6): 735-748. <https://doi.org/10.1177/0020872808095247>
- Hoffmann, S-L. (2016). Human rights and history. *Past & Present*, 22(1): 279-310. <https://doi.org/10.1093/pastj/gtw013>
- Ife, J. (1997). *Rethinking social work: Towards critical practice*. Melbourne: Longman.
- Ife, J. (2001). Local and global practice: Relocating social work as a human rights profession in the new global order. *European Journal of Social Work*, 4(1): 5-15. <https://doi.org/10.1080/714052835>
- Ife, J. (2003). Human rights beyond the 'three generations'. *Division of Humanities* [homepage on the Internet]. Centre for Human Rights Education, Curtin University of Technology, Perth; Eriřim adresi: <http://www.humanities.curtin.edu.au/pdf/hre/ThreeGenerations.pdf>.
- Ife, J. (2004). Making human rights work: Key human rights principles for service delivery. *Division of Humanities* [homepage on the Internet]. Centre for Human Rights Education, Curtin University of Technology, Perth; Eriřim adresi: <http://www.humanities.curtin.edu.au/pdf/hre/MakingHumanRightsWork.pdf>.
- Ife, J. *Human rights and social work towards right-based practice* (3rd Ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Ife, J. ve Fiske, L. (2006). Human rights and community work complementary theories and practices. *International Social Work*, 49(3): 297-308. <https://doi.org/10.1177/0020872806063403>
- International Federation of Social Workers (IFSW) (2012). The history of human rights. Human rights <https://www.ifsw.org/human-rights-policy/>
- International Federation of Social Workers (IFSW) (2014). Global definition of social work. <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/>.
- Kandylaki, A. ve Kallinikaki, T. (2017). Critical, anti-oppressive and human rights social work in the 'Rough Pathways' of the Muslim Roma neighbourhoods in thrace: Towards inclusion in education. *British Journal of Social Work*, 2017(0): 1-17. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcx113>
- Kapur, R. (2006). Human rights in the 21st century: Take a wall on the dark side. *Sydney Law Review*, 28(4): 665-687. <https://doi.org/10.4324/9780203814031>
- Kaynak, R. (2017). Sosyal adalet, eşitlik ve sosyal hizmet. *GÜSBD*, 6(4): 252-260.
- Kurfiss, J. G. (1989). Helping faculty foster students' critical thinking in the disciplines. *New Directions for Teaching and Learning*, 1989(37): 41-50. <https://doi.org/10.1002/tl.37219893706>
- Le Grand, J. (2020). Some challenges to the new paternalism. *Behavioural Public Policy*, 1-12. <https://doi.org/10.1017/bpp.2020.12>
- LeRoux, K. (2009). Paternalistic or participatory governance? Examining opportunities for client participation in nonprofit social service organizations. *Public Administration Review*, 69(39): 504-517. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2009.01996.x>

- Lundy, C. (2011). *Social justice & human rights a structural approach to practice* (2nd ed.). University of Toronto Press.
- Mapp, S. C. (2014). *Human rights and social justice in a global perspective* (2nd ed.). New York: Oxford University Press.
- Marais, L. ve Marais, L. C. (2007). Walking between worlds an exploration of the interface between indigenous and first-world industrialized culture. *International Social Work*, 50(6): 809-820. <https://doi.org/10.1177/0020872807081920>
- Mayer, A. E. (1995). Cultural particularism as a bar to women's rights: Reflections on the middle eastern experience. J. Peters ve A. Wolper (Eds.). *Women's rights, human rights: International feminist perspectives* (19. Bölüm). Routledge.
- Moreau, M. J. (1990). Empowerment through advocacy and consciousness-raising: Implications of a structural approach to social work. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 17(2): 53-67.
- Moyn, S. (2010). *The last utopia: Human rights in history*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University.
- Mumm, A. N. ve Kersting, R. C. (1997). Teaching critical thinking in social work practice courses. *Journal of Social Work Education*, 33(1): 75-84. <https://doi.org/10.1080/10437797.1997.10778854>
- Otto, H-U. vd. (2009). Reflexive professionalism as a second generation of evidence-based practice some considerations on the special issue "what works? Modernizing the knowledge-base of social work. *Research on Social Work Practice*, 19(4): 472-478. <https://doi.org/10.1177/1049731509333200>
- Pekel, A. (2019). İnsan haklarının evrenselliği ve kültürel görecelilik. *Liberal Düşünce Dergisi*, 24(96): 111-118. <https://doi.org/10.36484/liberal.641079>
- Reamer, F. G. (1983). The concept of paternalism in social work. *Social Service Review*, 57(2): 254-271. <https://doi.org/10.1086/644516>
- Reamer, F. G. (2018). *Sosyal hizmet etiği ve değerleri* (Çev. Ed.: Hakan Acar). Nika Yayınevi.
- Reid, W. J. (2002). Knowledge for direct social work practice: An analysis of trends. *Social Service Review*, 76(1): 6-33. <https://doi.org/10.1086/324606>
- Reisch, M. (1998). The sociopolitical context and social work method, 1890-1950. *Social Service Review*, 72(2): 161-181. <https://doi.org/10.1086/515748>
- Reichert, E. (2003). *Social work and human rights: A foundation for policy and practice*. New York: Columbia University Press.
- Reichert, E. (2006). Human rights: An examination of universalism and cultural relativism. *Journal of Comparative Social Welfare*, 22(1): 23-36. <https://doi.org/10.1080/17486830500522997>
- Reichert, E. (2011). Human rights in social work: An essential basis. *Journal of Comparative Social Welfare*, 27(3): 207-220. <https://doi.org/10.1080/17486831.2011.595070>
- Said, E. (1995). *Orientalism*. Harmondsworth: Penguin.
- Sakamoto, I. ve Pitner, R. O. (2005). Use of critical consciousness in anti-oppressive social work practice: Disentangling power dynamics at personal and structural levels. *British Journal of Social Work*, 35(4): 435-452. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch190>

- Sheafor, B. ve Horejsi, C. (2014). *Sosyal hizmet uygulaması* (D. B. Çiftçi, Çev. Ed.). Ankara: Nika Yayınevi.
- Sullivan, W.P. (1992). Reclaiming the community: The strengths perspective and deinstitutionalization. *Social Work*, 37(3), 204-209.
- Strier, R. (2013). Responding to the global economic crisis: Inclusive social work practice. *Social Work* 58(4): 344-353. <https://doi.org/10.1093/sw/swt040>
- Teater, B. (2010). *An introduction to applying social work theories and methods*. McGraw-Hill.
- Tepe, H. (2019a). İnsan hakları eleştirileri üzerine düşünmek. *Düşünme Dergisi*, 8(16): 7-18.
- Tepe, H. (2019b). İnsan, insancılık (hümanizm) ve insan hakları: İnsancılık eleştirisi üzerine. *Kilikya Felsefe Dergisi* 0(2): 1-16.
- Thompson, N. (2013). *Kuram ve uygulamada sosyal hizmeti anlamak* (Ö. Cankurtaran Öntaş ve B. Hatiboğlu Eren, Çev. Ed.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Thompson, N. (2016). *Güç ve güçlendirme* (Ö. Cankurtaran, Çev. Ed.). Ankara: Nika Yayınevi.
- Tsang, A.K.T. ve Yan, M. C. (2001). Chinese corpus, western application: The Chinese strategy of engagement with western social work discourse. *International Social Work*, 44(4): 433-454. <https://doi.org/10.1177/002087280104400404>
- Watts L. ve Hodgson, D. (2019). *Social justice theory and practice for social work critical and philosophical perspectives*. Springer.
- Westoby, P. ve Ingamells, A. (2010). A critically informed perspective of working with resettling refugee groups in Australia. *British Journal of Social Work*, 40(6): 1759-1776. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcp084>
- Wilber, K. (2000). *Sex, ecology, spirituality* (2nd Ed.). Shambhala: Boston.
- Witkin, S. L. (1998). Human rights and social work. *Social Work*, 43(3): 197-201.
- United Nations. (t.y.). *What are human rights?*. Human Rights <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/human-rights/>
- Yıldırım, B. ve Aslan, H. (2019). İnsan hakları ve sosyal hizmet: Ortak bir kader mümkün mü? Nasıl bir ilişki, ne çeşit bir etkileşim?. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2): 643-664. <https://doi.org/10.33417/tsh.572229>
- Yılmaz, S. (2018). Modern yurttaşlığın istisnaları: Hannah Arendt ve Giorgio Agamben'in görüşleri çerçevesinde insan haklarının eleştirisinde mülteciler ve kamplar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73(3): 763-786. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002516
- Youngs, S. ve Zubrzycki, J. (2011). Educationg Australian social workers in the post-Apology era: The potential offered by a "Whiteness" lens. *Journal of Social Work*, 11(2): 159-173. <https://doi.org/10.1177/1468017310386849>
- Zengin, O. ve Altındağ, Ö. (2016). Bir insan hakları mesleği olarak sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1): 179-190.